

O konsekwencjach podmiocentryzmu w badaniach stylistycznych

BOŻENA WITOSZ
(Katowice)

Posługując się określeniem *podmiocentryzmu* jako jednego z istotniejszych wyróżników współczesnej stylistyki, mam na myśli doniosły gest, który z kategorii podmiotu uczynił centralny komponent już nie tylko definicji stylu indywidualnego, ale stylu w ogóle. W naszym, rodzimym środowisku stylistyków za autorów tego gestu uznajemy Jerzego Bartmińskiego i Stanisława Gajdę, którzy na początku lat 80. ubiegłego wieku zaczęli nas przekonywać, że „styl to humanistyczna struktura tekstu”, gdyż kryje się za nią świadomość nadawcy (jego kompetencja znakowa i komunikacyjna, wiedza przedmiotowa, przekonania natury aksjologicznej, por. Gajda 1982: 82), dlatego też nadawcę należy uznać „za przyczynę sprawczą i punkt odniesienia dla wszystkich właściwości tekstu, formalno-semantycznych i pragmatycznych (Bartmiński 1981: 36). Wypada zauważyć, że stylistyka nie była w tym geście odosobniona, tzw. podmiotowego zwrotu dokonała bowiem cała lingwistyka, wybierając za swój przedmiot już „nie proces językowy, nie system czy mechanizm języka, ale [...] człowieka mówiącego (*homo loquens*)” i określając swe zadanie jako „ukazanie związków językowego zachowania się człowieka z myśleniem, kulturą i rozwojem cywilizacyjnym” (Lewicki 2001: 653).

Dobrze pamiętam konferencję naukową, która odbyła się w Opolu w 1995 r. pod tytułem *Styl a tekst*, i szczególnie dwa, ważne dla poruszanej przeze mnie tematyki, wystąpienia. W pierwszym, Edward Kasperski, badacz literatury, w mocno już odczuwanej aurze kryzysu nauki i na wzbierającej fali krytyki strukturalizmu, obwiniał współczesną stylistykę o jej „systemowe nachylenie” i „gramatyzację stylu”, o odcięcie się od postulowanego przez Bachtina badania wypowiedzi w strefie użycia i „obcowania dialogowego” (Bachtin 1970: 305) oraz o radykalne

zerwanie z odłamami podmiotowo-ekspresywnych stylistyk, co w konsekwencji doprowadziło do wyrugowania z koncepcji stylu pierwiastków subiektywności i relatywizmu (Kasperski 1996). Odpowiedzią (choć z pewnością niezamierzoną) był referat Stanisława Gajdy *Język osobniczy uczonych*. Inicjator opolskich spotkań naukowych zamanifestował w nim wyraźnie postawę badania stylu z pozycji antropologiczno-komunikacyjnej, a więc tej, która zdominowała dzisiejsze analizy językowe i której krystalizację, a zarazem różne wcielenia, obserwujemy do dziś. Gajda, zastanawiając się nad stylem tekstów naukowych Witolda Doroszewskiego (wybitnego językoznawcy) oraz Kazimierza Wyki (wybitnego literaturoznawcy), odkrył nowe, a po części przypomniał i zreinterpretował „stare prawdy”, a w każdym razie uświadomił nam, uczestnikom konferencji, że: styl indywidualny nie jest związany wyłącznie ze sferą działalności artystycznej. Skupienie jego wyznaczników wokół kategorii podmiotu, a nie zespołu środków językowych, pociągało za sobą uznanie, że za każdą wypowiedzią stoi jej autor, który naznacza ją swym piętnem. Poszukiwanie obecności podmiotu w wypowiedzi naukowej było tym bardziej znaczące, że standardy ówczesnego myślenia określały tę odmianę stylistyczną w kategoriach depersonalizacji, a przynajmniej obiektywności, a nie subiektywności¹. Istotna i, jak się okaże, niezwykle płodna poznawczo, była nakreślona wówczas droga, zmierzająca do odkrywania wielorakich i skomplikowanych związków między tekstem naukowym a osobą jego twórcy. Autor referatu poszukiwał wyznaczników indywidualności stylu uczonych w ich osobowości, którą, jak zanotował, konstruował styl poznawczy oraz styl komunikacyjnojęzykowy, oba kreowane w określonym środowisku kulturowo-naukowym oraz przez jednostkowe determinanty natury psychiczno-emocjonalnej. Wykład Stanisława Gajdy, wsparty wystąpieniem M. Kotiurowej, wprowadzającym do badań języka naukowego kategorię indywidualnego stylu myślenia (Kotiurowa 1996)² to wyraźne sygnały (choć wówczas jeszcze nie przez wszystkich dostrzeżone) zmiany opcji metodologicznych i postaw badawczych, a także zapowiedź kolejnego już przemodelowania przestrzeni poznawczej współczesnej stylistyki. W moim wystąpieniu chciałabym w syntetyczny sposób przedstawić obraz tego „przeme-

1 Tak w klasycznej już pracy H. Kurkowskiej i S. Skorupki (1959: 262; 282). Charakterystyczne, że we wcześniejszej rozprawie S. Gajda wskazuje na takie cechy stylu naukowego, jak: „abstrakcyjność, bezosobowość, nieemocjonalność”, „słabo zaznaczona indywidualność” (1982). Na podobne cechy stylu naukowego wskazuje też T. Skubalanka (2000: 70).

2 Problematyka indywidualnego stylu uczonego pojawia się w pracach wielu przedstawicieli tzw. permskiej szkoły stylistyki funkcjonalnej, zwłaszcza, i najwcześniej, w rozprawach twórczyni tej szkoły M.N. Kożyny (1976).

blowania”, skupiając się na obiekcie badawczym, a więc – w tym przypadku – na konceptualizacji kategorii podmiotu w badaniach stylistycznych oraz, z drugiej strony, na podmiocie, który dokonuje naukowego oglądu (jego punkcie widzenia, pytaniach, jakie stawia wybranemu przedmiotowi, i celach, do których dąży w badawczym procesie), a także na tle owej interakcji podmiotowo-przedmiotowej, które stanowiąc będą najbliższe i nieco dalsze konteksty teoretyczno-metodologiczne.

W personalistycznej koncepcji podmiotowości, do której komunikacyjna stylistyka się odwołuje, podmiot jest konceptualizowany jako osoba, ta, która mówi (*ja*) i ta, do której się mówi (*ty*). Status *bycia podmiotem* przysługuje więc obu partnerom interakcji, są oni jej współpodmiotami (por. Majer-Baranowska 2005: 258). Jednakże odpowiedź na pytanie: *Kto mówi?* wymaga już rozstrzygnięcia natury ontologicznej. Dyskusja nad tożsamością podmiotu, jaka przetoczyła się przez humanistykę światową w okresie ostatnich kilkudziesięciu lat, nie ominęła także stylistyki. Choć nasza dyscyplina nie wniosła własnych teoretycznych projektów (zostawiając to zadanie głównie filozofom i psychologom), to potrafiła się włączyć w proces przebudowy stylu myślenia i zaadaptować dla swych potrzeb badawczych przynajmniej kilka ważnych „odkryć”. Stylistyka, która od dawna intensywnie i wnikliwie analizowała teksty różniące się substancjalnie (mówione i pisane), funkcjonalnie (literackie i tzw. użytkowe), pragmatycznie (o różnym stopniu oddziaływania perswazyjnego), sytuacyjnie itp., z właściwą sobie umiejętnością dostosowania się do zmieniającego się otoczenia teoretyczno-metodologicznego zaakceptowała i wykorzystała badawczo całą złożoność współczesnej koncepcji podmiotowości. Zaowocowało to swoistym rozszczepieniem tej kategorii (w teorii i praktyce analitycznej) na: podmiot empiryczny i tekstowy, podmiot indywidualny i instytucjonalny, podmiot ujawniony i implikowany, podmiot jednostkowy i kolektywny przy równoczesnym manifestowaniu świadomości, że w pojęciu podmiotu wszystkie wymienione instancje nadawcze się stykają (Kaniewska 2008) i przenikają czasem w trudny do rozdzielenia sposób: w jednostkowym *ja* przegląda się podmiot instytucjonalny i zbiorowy, to, co niepowtarzalne łączy się z tym, co intersubiektywne, podmiot tekstowy jest „podszyty osobową empirią”, a tekstualizacja zniekształca zawsze „sobość” jednostki (Pajdzińska 2008: 124). Podmiot, będący osobą, ma swoje ciało, płeć, świadomość, rozum, wolę, emocje, uczestniczy w życiu społecznym działając, obserwując, interpretując, oceniając i przekonując. Tak konceptualizowane *ja* to subiekt doświadczający (Wierzbicka 1999: 303), znacznie bogatszy pod względem atrybutów niż podmiot działający (*agens*). Koncepcja konstruowanej tożsamości podmiotu (Wi-

tosz 2008) uaktywniła zainteresowanie stylistyków relacjami między różnymi jej aspektami (por. koncepcję „podmiotu polifonicznego” (Bartmiński 2008) czy „rozdwojonego w sobie” (Wierzbicka 2008). Mocne przeświadczenie, że każdy tekst ma podmiotowy charakter, ukierunkowało analizy stylistyczne na badanie subiektywności, czyli „tropienie śladów” (Nycz 1997) i określanie sposobów uobecniania się różnych instancji podmiotowych w tekście. Jeśli przypomnieć tu stanowisko Bartmińskiego (1981), iż styl jest w pierwszym rzędzie rezultatem zajęcia określonej postawy światopoglądowej i poznawczej, ustalenia intencji wobec odbiorcy i zasad językowej stylizacji, jasne się staje, że kategoria podmiotu plasuje się w pierwszym rzędzie obok takich pojęć, jak: wizja świata, punkt widzenia i perspektywa oraz interakcja społeczna. Przejmując od lingwistyki kulturowej założenie, iż „pojęcie JOS pozwala poprzez analizę danych językowych docierać do sposobów postrzegania i konceptualizacji świata przez człowieka, do psychospołecznych mechanizmów kategoryzacji zjawisk, a więc poznawać mentalność mówiących (Bartmiński 2006: 15), stylistyka ostatnich dwudziestu lat nie pytała już o to, jakie środki językowe wybiera *ja* z repertuaru możliwości (systemu języka) dla realizacji odpowiednich zadań komunikacyjnych, ale o to, jak *ja* doświadcza świata i jak postrzegana przez niego rzeczywistość subiektywizuje się w języku, stylu i w tekście (Pajdzińska 2008).

W najbliższej nam przeszłości znacznie wzrosła liczba opracowań skoncentrowanych na zachowaniu językowym podmiotów instytucjonalnych i kolektywnych, co należy wiązać, z jednej strony, z powrotem na scenę stylistyczną kategorii stylów funkcjonalnych, oglądanych dziś w nowej, dyskursywnej perspektywie³, z drugiej, ze wzmocnionym zainteresowaniem – tak w dziedzinie komunikacji publicznej, jak i prywatnej – oddziaływaniem różnego rodzaju sfer pośredniczących (konwencji i stereotypów kulturowych, schematów poznawczych, ideologii, norm regulujących życie społeczne, reguł dyskursów i gatunków mowy, kulturowych wzorców płci, rodzaju medium przekazu itp.). Problematyce tej poświęconych było kilka tomów „Stylistyki”, jak i opracowań pokonferencyjnych o tematyce stylistycznej.

Osobną odnogę stanowi badanie udziału *Innego* jako współuczestnika językowej interakcji w kształtowaniu językowej tożsamości podmiotu. Stylistycy zastanawiają się nad tym, czy kontakt z partnerem dialogu (*Innym*) wzbogaca czy ogranicza styl indywidualny podmiotu, wzmacnia czy osłabia jego poczucie własnej odrębności?

3 Dyskurs stawia w centrum komunikujące się podmioty, dlatego też analizy stylów funkcjonalnych uwzględniają coraz częściej czynnik podmiotowy (szerzej w Witosz 2009).

Jakie są determinanty osobowościowe, ułatwiające otwarcie się na partnera i akceptację, a czasem i przejęcie jego stylu mówienia? Wreszcie, jakie są uwarunkowania decydujące o strategiach podejmowanych względem siebie przez partnerów spotkania: empatii, konfliktu, mówienia w sposób bezpośredni i nie wprost, emocjonalny („gorący”) i neutralny (chłodny”). Te interesujące obserwacje zostały już w naszym środowisku podjęte (por. np. Kita 2005; Witosz 2007, red.).

Personalistyczna konceptualizacja podmiotu znacznie poszerzyła zakres wyznaczników jego obecności, spośród których znaczną część stanowią eksponenty ekstralingwistyczne. Jeśli opowiadamy się za przenikaniem się sfery *bios* i sfery *logos*, to naturalnym polem odniesień będzie doświadczenie egzystencjalne autora tekstu, zarówno ta część biografii, która jest elementem kompetencji badacza, jak i ta, która jest stematyzowana, stanowi składnik budowania sensu wypowiedzi. W pierwszym przypadku biografia stanowi punkt odniesienia dla wyjaśniania zjawisk stylowych, w drugim – gdy podmiot świadomie wprowadza cząstkę własnego *ja* w tkankę tekstu – zadaniem interpretatora jest opisanie funkcji takiego działania. W dotarciu do osobowości podmiotu pomagają nam też rozsiane w jego wypowiedzi intertekstualia. Świadczenia lektury prowadzą do warstwy poznawczej, intelektualnej czy światopoglądowej *ja*, a próba analizy dialogu głosu autora z głosem cudzym i jego brzmienia (wzruszenia, sarkazmu, gniewu, ironii, dominacji, polemiki) dodaje do tworzonego przez nas obrazu autora rysy, które on sam często w publicznych relacjach skrywa lub których sobie nawet nie uświadamia (por. Ostaszewska 2007). Subiektywnością nacechowane są również odniesienia jednostki do wzorców dyskursywnych i gatunkowych. To, obok płaszczyzny aksjologicznej, najbardziej dziś eksploatowany fragment podmiotowo zorientowanych analiz stylistycznych. Myślę, że ten wątek nie wymaga dalszego rozwinięcia.

Szukanie odpowiedzi na pytania, jakie fenomeny świata podmiot obdarza sądami wartościującymi, jak wykorzystuje tworzywo języka do wyrażania ocen, jakim celem jego ewaluacja jest podporządkowana, prowadzi prostą drogą do charakterystyki postawy *ja* wobec świata i wobec innych ludzi, jego w nim miejsca i roli społeczno-komunikacyjnej. Przyjrzenie się temu, *co? jak? i dlaczego?* podmiot postrzega i czego doświadcza, to zadanie rekonstrukcji perspektywicznego, a więc dokonywanego z określonego punktu i pozycji, widzenia rzeczywistości utrwalonego w konwencjach dyskursu, stylu, gatunku lub aktualizowanego w konkretnym tekście. W tym zakresie osiągnięcia lingwistyki kulturowej są dla badań stylistycznych punktem odniesienia – profilowanie dyskursywne czy tekstowe znajduje bowiem swe uzasadnienie w profilowaniu kulturowym, czyli „w kulturowo zinterpretowanym obrazie świata, utrwalonym w jednostce leksy-

kalnej, [...] polach leksykalnych, [...] kategoriałnych związkach gramatycznych” (Tokarski 1998: 40). Stylistyka zainteresowana jest więc zarówno odkrywaniem mentalnego świata podmiotu, jak i opisem sposobów jego „utekstowienia”.

Poszukiwanie śladów *ja* rozsianych na każdej płaszczyźnie wypowiedzi na powrót uaktywniło analizy struktur werbalnych w całej ich semiotycznej i kompozycyjnej złożoności. Większą uwagę zaczęto zwracać na stylistyczne efekty polisensoryczności komunikacji oralnej i jej obrazowania w różnych środkach przekazu (tekście pisanym, Internecie). Opisanie stylu podmiotu mówiącego to także uwzględnienie współprzebiegu i wzajemnego uzależnienia informacji docierających za pomocą kodu werbalnego, ale także kanałem wzrokowym (kody: mimiczny, gestowy, aparycyjny, proksemiczny, czyli tzw. znaki ciała: wygląd, postawa, gra spojrzeń, mimika, gesty oraz ruchy mówiącego), kanałem słuchowym, zapachowym i dotykowym). Ciągłe pod kątem stylistycznym penetrowana jest więc warstwa metatekstowa tekstu pisanego, która, wraz z rozrastaniem się dostrzeganych sfer subiektywności, przekracza swe wytyczone wcześniej granice, naruszając stabilizację bliskich jej kategorii pragmatycznych (Witosz 2009).

Świadomość, iż podmiot kształtuje swą niepowtarzalność w określonej kulturze i społeczeństwie, w konkretnym miejscu i czasie, naznaczyła analizy stylistyczne - tu znów posłużę się określeniami Stanisława Gajdy - antropocentryzmem i kulturalizmem, starając się objąć w jednej całości relacje języka, człowieka i kultury. Uwzględnienie „czynnika człowieczego w języku” zmieniło naszą postawę badawczą – z opisującej na interpretującą i wyjaśniającą (Gajda 2007: 23). Jak ta zmiana postaw wpłynęła na nasz, badaczy, sposób pisania? Na dwa tylko aspekty – w kontekście podmiotowości – chciałabym zwrócić uwagę. Po pierwsze, postawa interpretująca obliuguje do zwrócenia uwagi na relację między konstruowanym przez badacza obrazem podmiotu a jego własnym sposobem widzenia. Innymi słowy, relacja między *ja* autora tekstu, *ja* tekstu i *ja* interpretatora uświadamia, że nasz, badawczy ogląd jest nacechowany inter- i subiektywnością. Autor tekstu naukowego, jako podmiot interpretujący, coraz śmielej eksponuje nacechowanie stylowe własnej wypowiedzi (przekonuje odbiorcę, czasem wręcz uwodzi, prowadzi z nim grę, bawi, słowem eksponuje siebie i swoje pisanie, por. Ulicka 2004, Piętkowa 2006). Po drugie, postawa wyjaśniająca zobowiązuje badacza do stałego poszerzania swej wiedzy, rozbudowy listy lektur wywodzących się spoza dziedziny, z którą instytucjonalnie jest związany. Te „poznawcze przemeblowania” na scenie stylistycznej ostatnich lat są szczególnie widoczne. Podmiotocentryzm spowodował, że najsilniejsze więzi łączą dziś stylistykę z kognitywizmem (czego wymiernym owocem była zorganizowana parę lat temu konferencja *Kognitywizm w styli-*

stycie i poetyce)⁴, tam dziś głównie nasza dyscyplina szuka teoretyczno-metodologicznych uprawomocnień dla prowadzonych analiz subiektywizacji świata jednostki, społeczności kulturowej czy etnicznej. Usytuowanie podmiotu w miejscu przedmiotu badawczego wysunęło na pierwszy plan w rozwijanej symbiozie z genologią, pragmatyką, teorią tekstu i dyskursu, lingwistyką kulturową czy interakcyjną kompleks zagadnień „okołopodmiotowych”, które są wspólne dla wymienionych tu subdyscyplin. Każda z nich rozpatruje podmiot jako kategorię typologiczną, wpisując ją w konstruowane przez siebie modele: gatunku, dyskursu, tekstu, schematów poznawczych i utożsamiając z określoną rolą społeczną. Równocześnie daje się zauważyć wzrost zainteresowania w tych dziedzinach indywidualną aktywnością i jej wkładem w to, co ma charakter społeczny. Na gruncie genologii analizy jednostkowych aktualizacji modeli gatunkowych znacznie poszerzyły wiedzę o konstruowanych przez nas modelach, a także uświadomiły dorobek różnych „prywatnych genologii” i jego znaczenie dla rozwoju teorii i zasobu gatunków, jakimi dysponuje każda kultura. Gdy przenieść się z kolei w obręb badań nad dyskursem, można łatwo dostrzec, że przedmiotem opisu jest tam coraz częściej aktywność liderów (przywódców politycznych, ekspertów, ikon popkultury czy autorytetów), których zachowania w znacznym stopniu wyznaczają dominujący porządek dyskursywny, a tym samym kształtują „styl społeczny” na danym obszarze życia publicznego (por. Duszak 2010).

Współcześnie rozumiana podmiotowość zdynamizowała więc badania nad stylem indywidualnym⁵, równocześnie dokonując przeformułowań podstawowych i najbliższych z kategorią subiekta związanych pojęć: idiolektu, stylu indywidualnego, wyboru (Witosz 2009 b). Dawne ujęcia obudowano nowymi pytaniami i wątpliwościami. Nie miejsce tu jednak na prowadzenie wnikliwych rozważań, zasygnalizuję tylko jedną kwestię. Problematyzacja, z jaką mamy dziś do czynienia, wiąże się z ujmowaniem kategorii idiolektu i idiostylu w sposób dynamiczny, a więc i zmienny. Powstaje więc pytanie, gdzie, bo nie wyłącznie w języku – wszak podmiot uczestniczy w różnych dyskursach, wypowiada się w różnych pozycji społecznych, wchodzi w interakcje z innymi podmiotami, tworząc wypowiedzi zróżnicowane gatunkowo i stylistycznie – poszukiwać czynników skalających? Jak scharakteryzować tożsamość autora wielu tekstów? I w jaki sposób określić funkcję identyfikującą idiolektu czy idiostylu, gdy obraz samego siebie

4 Materiały z tej konferencji ukazały się w publikacji (Hebrajska, Ślusarska 2006).

5 Najnowszą publikacją stylistyczną, która ukazała się na polskim rynku wydawniczym jest praca zbiorowa (Maćkowiak, Piątkowski, red., 2009).

mówiące ja tworzy dzięki strategiom upodobnienia i odpodobnienia, dzięki nieustannej grze podobieństwa i różnicy? (Skarga 1997). W sukurs stylistyce przychodzi filozofia, podsuwając koncepcję narracyjnej tożsamości (Ricoeur 2003), która, ujmując podmiot procesualnie, zakłada jego zmienność w czasie, ale zarazem – dzięki wyposażeniu podmiotu w zdolność autorefleksji – gwarantuje ja poczucie ciągłości. Tożsamość narracyjna umożliwia więc uchwycenie idiosylu w ruchu, w trakcie jego kształtowania się, zarazem – dzięki wprowadzeniu narracyjnych reguł porządku, wyznaczających granice początku i końca oraz cezury wewnętrzne – w sposób całościowy. Kolejną kwestią jest ustalenie relacji między idiolektem a stylem indywidualnym? Czy da się utrzymać stanowisko, iż idiosyl jest częścią idiolektu, wobec złożonej i nadbudowanej nad językiem kategorii stylu, gdy indywidualny styl częściej dziś bywa rozumiany jako styl bycia jednostki niż tylko jako jej sposób mówienia (Fairclough 2003).

Jeśli jednostkowość stylu jest dostępna w sieci kontekstów: języka, tradycji literackiej, norm i wartości kultury, cech gatunkowych itd., to stylistyk zobowiązany jest uwzględnić w swych interpretacjach perspektywę kulturową, historyczno-społeczną, tekstową i biograficzną. W wyniku „operacji kontekstualnych” tworzy obraz, będący wycinkiem rzeczywistości zewnętrznej doświadczanej i interpretowanej przez jednostkę w ciągu jej życia, czyli obraz idiokultury, by posłużyć się wprowadzonym niedawno terminem (Attridge 2007), która to kategoria staje się elementem stylu indywidualnego. Różnicy między idiolektem a idiosylem nie da się rozstrzygnąć również bez reinterpretacji „starej” dychotomii między językiem tekstu a stylem tekstu. Dziś granica między tymi pojęciami jest problematyczna (por. Sławkowa 2009, Witosz 2009 b).

Stylistyka ostatniego dwudziestolecia, ujmując podmiot wieloaspektowo i sytuując go w różnych kontekstach, spełniła jeszcze jeden postulat, o który dopominał się u progu „podmiotowego zwrotu” Edward Kasperski (1996) – uwzględniła w swych analizach właściwy *ego* „pierwiastek niezdeterminowania”, co wynika z przeświadczenia, ugruntowanego dzięki lekturze prac socjologów i własnym badaniom, że podmioty nie tyle podlegają determinantom sytuacji społecznej, odgrywając narzucone przez nią role komunikacyjne, co je subiektywnie i intersubiektywnie interpretują.

Stylistyka najnowsza, sytuując *ja* w centrum swych zainteresowań, dokonała nie tylko znaczącego „przeprofilowania” tej kategorii. Przejście od gramatycznego do personalistycznego ujęcia pojęcia podmiotu uruchomiło szereg ważkich przemian zarówno dotyczących postaw podmiotów badawczych (kierunek od analizy do interpretacji), jak i samego procesu badania (celów, metod, odniesień

teoretycznych), co doprowadziło w końcowym efekcie do znaczących „poruszeń” w obrębie paradygmatu stylistyki, jak i miejsca tej dyscypliny wśród nauk humanistycznych.

Literatura

- Attridge D., 2007, *Jednostkowość literatury*, przeł. P. Mościki, Kraków.
- Bachtin M., 1970, *Problemy poetyki Dostojewskiego*, przeł. N. Modzelewska, Warszawa.
- Bartmiński J., 1981, *Derywacja stylu. – Pojęcie derywacji w lingwistyce*, J. Bartmiński, red., Lublin.
- Bartmiński J., 2006, *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin.
- Bartmiński J., 2008, *Polifoniczność tekstu czy podmiotu? Podmiot w dialogu z samym sobą. – Podmiot w języku i kulturze*, J. Bartmiński, A. Pajdzińska, red., Lublin.
- Duszak A., 2010, *Styl jako kategoria krytycznej analizy dyskursu. – Styl – dyskurs – media*, B. Bogotębska, Worsowicz, red., Łódź.
- Fairclough N., 2003, *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*, London.
- Gajda S., 1982, *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*, Warszawa.
- Gajda S., 1996, *Język osobniczy uczonych. – Tekst a styl*, S. Gajda, M. Balowski, red., Opole.
- Habrajska G., Ślósarska J., 2006, *Kognitywizm w poetyce i stylistyce*, Kraków.
- Kaniewska B., 2008, „*I tak taki jest się, jaki jest*” – wokół kategorii podmiotu literackiego. – *Podmiot w języku i kulturze*, J. Bartmiński i A. Pajdzińska, red., Lublin.
- Kasperski E., 1996, *Balbus czy Bachtin? Spór o koncepcję stylu i stylistyki w badaniach literackich. – Tekst a styl*, S. Gajda, M. Balowski, red., Opole.
- Kita M., 2005, „*Historia konwersacyjna*”. Case study: *Bachtin w dialogu z Duwakinem*, „*Stylistyka*” XV, t. XV, s. 265–285.
- Kurkowska H., Skorupka S., 1959, *Stylistyka polska. Zarys*, Warszawa.
- Lewicki A. M., 2001, *Językoznawstwo polskie w XX wieku. – Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław.
- Maćkowiak K., Piątkowski C., red., 2009, *Język i styl twórcy w kręgu badań współczesnej humanistyki*, Zielona Góra.
- Majer-Baranowska U., 2005, *Podmiot w języku czy język w podmiocie? – Polonistyka w przebudowie*, M. Czermińska i in., red., Kraków.
- Nycz R., 1997, *Tropy „ja”*. *Koncepcje podmiotowości w literaturze polskiej ostatniego stulecia. – Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław.
- Ostaszewska D., 2007, „*Cudze słowo*” w *pisarstwie intymistycznym Gustawa Herlinga-Grudzińskiego. – Interakcyjny wymiar dyskursu literackiego*, B. Witosz, red., „*Język Artystyczny*”, t. 13.

- Pajdzińska A., 2008, *Sposoby uobecniania się podmiotu w tekście*. – *Podmiot w języku i kulturze*, J. Bartmiński, A. Pajdzińska, red., Lublin.
- Piętkowa R., 2006, *Zabawy uczonych i gatunki im sprzyjające*. – *Literatura i wiedza*, W. Bolecki, E. Dąbrowska, red., Warszawa.
- Ricoeur P., 2003, *O sobie samym jako innym*, przeł. B. Chelstowski, Warszawa.
- Skarga B., 1997, *Tożsamość i różnica. Eseje metafizyczne*, Warszawa.
- Skubalanka T., 2000, *Wprowadzenie do gramatyki stylistycznej języka polskiego*, Lublin.
- Sławkowa E., 2009, *Język pisarza jako metodologiczny problem stylistyki*. – *Język i styl twórcy w kręgu badań współczesnej humanistyki*, K. Maćkowiak, C. Piątkowski, red., Zielona Góra.
- Tokarski R., 1998, *Kulturowe i tekstotwórcze aspekty profilowania*. – *Profilowanie w języku i w tekście*, J. Bartmiński, R. Tokarski, red., Lublin.
- Ulicka D., 2004, *Ja czytam moje czytanie (o podmiocie wypowiedzi literackiej i literatu-roznawczej)*. – *Narracja i tożsamość*, t. 2: *Antropologiczne problemy literatury*, W. Bolecki, R. Nycz, red., Warszawa.
- Wierzbicka A., 1999, *Język – umysł – kultura*, wybór i red. J. Bartmiński, Warszawa.
- Wierzbicka A., 2008, *Podmiot rozdwojony w sobie: dwa języki, dwie kultury, jedno (?) ja*. – *Podmiot w języku i kulturze*, J. Bartmiński i A. Pajdzińska, red., Lublin.
- Witosz B., 2008, *Podmiot w stylistyce wobec różnych koncepcji podmiotowości w dyskur-sie współczesnej humanistyki*. – *Podmiot w języku i kulturze*, J. Bartmiński, A. Paj-dzińska, red., Lublin.
- Witosz B., 2009a, *Metatekst jako wyznacznik stylu i stylistyczna strategia*. (Interpretacja metawypowiedzi w opowiadaniu „Kowal Kruk” Andrzeja Stasiuka), „Poradnik Ję-zykowy” 2009, nr 7.
- Witosz B., 2009b, *Dyskurs i stylistyka*, Katowice.
- Witosz B., 2007, red., *Style konwersacyjne*, Katowice.
- Кожина М. Н., Титова Л. М., 1976, *К вопросу об авторской индивидуальности в научном стиле речи*. – *Исследования по стилистике*, вып. 6., Пермь.
- Котюрова М. П., 1996, *Научный текст в аспекте индивидуального стиля мышления*. – *Текст а styl*, S. Gajda, M. Balowski, red., Opole.

On Consequences of Subject-Centrism in Stylistic Research

The author observes a significant increase in the interest in the category of subject in Polish stylistics of the last twenty years. She is concerned with the subject as the research object (subject in a text, discourse, genre) and as the research subject, which is the author of a scientific text in the stylistic field. She notices the changes have taken place in both of the above cases. In the former, the category of the subject has been redefined (from the grammatical to the personalized conceptualization of this category). In the latter, the transformations covered the objectives and problems of the research process (from analysis to interpretation). Apprehension of the subject as a person revitalized the research on individual styles, and simultaneously significantly broadened the scope of manifestation of what has a specific character in social interactions. Subject-centrism caused that, among other things, the stylistics became the open discipline, establishing a dialogue with other branches of humanities, and at the same time the subject has become an element that integrates various methodologies.

Keywords: subject, subject-centrism, conceptualization, subject as the research object, individual style.